

PEDAGOOG JA RAHVALUULEKOGUJA

Eesti suulise rahvatraditsiooni kirjas jäädvustamise üks isäärasusi on vabatahtlike asjahuviliste abi. Suurelt osalt tänu nendele on meil rikkad, rahvusvaheliselt kuulsaks saanud fondid.

Abivalmis kaastööliste hulgas on olnud mõnikümmed silmapaistvat, kes rohkem või vähem on seotud Tartuga. Neist ühe, Juhan Koritsa tegevusele järgnegu kiirpilk.

Juhan Korits sündis 13. novembril 1861 Tartumaal Suure-Konguta Matu renditalus. Alghariduse omandas ta kohalikus vallakoolis ning Tartus vene õppekeelega alg- ja linnakoolis. Tartu seminaris õppis ta aastail 1878—1883. Pärast õpetajakutse omandamist asus noormees oma esimesele töökohale Kihnu, kirikukooli õpetajaks. Ta töötas seal aastat. 1884—1897 oli samatüübilises koolis Kolga-Jaanis. Sealtpaigutati ta Lohusuu ministeeriumikooli, kust aastase töötamise järel siirdus Kallastele.

27. novembril 1899 valiti Korits Tartu I Algkooli teiseks õpetajaks ja 1902. aastal 14. novembril sama kooli juhatajaks, kellena töötas pensionile minekuni, 1930. aasta 1. augustini. Pensionärina elas ta praeguse Baeri tänava majas nr. 1.

Tema 65. sünnipäeva aktusel iseloomustas Tartu koolivalitsus tema tööd järgmiselt: «Juhan Korits on loonud parima kooli Tartus. Ta on vilunud pedagoog, noorusjõuline ja värske oma vanuse peale vaatamata ja tema juhatusel all olev algkool seisab teiste hulgas esimesena... Õpetajad ja õpilaskond on liitunud selles koolis ühiseks pereks, kus valitseb sõbralik, humaanne ja

hoolitsev vaim, mis kasvatus-tööle suureks eduks.» («Positiivne» 13. XI 1926). Ta oli õpetaja 46 aastat, sellest 31 aastat Tartus. Siin antud hinnangut toetavad tema õpilased.

Kihnus elades ja töötades kirjutas ta üles regivärsse. Korits ise seletas saadetises Hurdale laulude päritolu: «Kirjutasin need vanalaulude riismed 1884. aastal Kihnu saarel eide Madli Vesiku suust üles. Kas nende riismete seas ka teri on — on mul teadmata.» Lisaks lauludele saatis ta Kolga-Jaani ussisõnu. Viis aastat oli ta neid hoidnud, kellelegi saatmata. Hurda suurüleskuse järel kirjutas need ümber ja 15. märtsil 1889 läkitas minema. J. Hurt hindas oma aruandes saadetist järgmiselt: «Kooliõpetaja J. Korits. Kolga-Jaani khk. 80 laulu Kihnu saarelt (12 kirj. pgn.). Hoolikas korjandus, kus kaunist tuuma sees. Täname auusat saatjat ja oleksime väga tänulikud, kui sell mõddul ka muid mälestusi korjaksite.» («Olevik» 27. III 1889, nr. 13)

Laulude hulgas on häid ja hiljem vähe kasutatud või koguni ununenud tekste. Põdemate seas seisavad «Miks sa mind kasvatasid» — apostroofiline etteheide emale; mitu laulu laulust, neist «Lood luige suust» ka hiljem populaarne; «Kaks vaeslast ema hual»; «Mis saab tüdruk tööst»; «Võõra karias» — leiva asemel kivi kotti pandud, ka väljaspool Eestit tuntud motiiv: «Oma ja võõrasema ootavad koju». Paljudest pulmalauludest on märkimisväärne «Veimekirstu avamine», nali lauludest «Pikk». Populaarne «Venna sõjalugu» on kohandatud tsaa-

riaegse sõjaväeteenistuse kohustusega.

1929. aastal, kui valmistusin koos Eduard Ojaga mine-ma Pärnu-Jaagupisse ja Kihnu laule ja meloodiaid noteerima, soovitas selleaegne Eesti Rahvaluule Arhiivi juhataja kõnelda ka Koritsaga. Sõnaahtralt vastas ta: kihiplane on vastutulelik, lauljad on üksnes naised, neile meeldib laulda, aga nad on ka teravalt sõnakad. Kogesime seda kõike varsti ka ise paarinädalasel tööil sel puhtal ja kaunil saarel.

Kolga-Jaani koolmeisteri põlves valutas Korits südant ka eesti kirjanduse pärast. 10. detsembril 1894 kirjutas ta Jakob Tammele: «Armas sõber! Kurvalt kõlab sinu ütetus: «Eesti kirjandusel ei arvata tulevikku olevat.» Mind vaevab Eesti kirjanduse küsimus vahest kurjaste. Arvan, kui Eesti kirjanikud ainult iseenese tarvis kirjutavad ehk koguni käed rüppe panevad, siis on arvamine, et Eesti kirjandusel tulevikku ei ole, vististe õige. Kirjanikkude avalik etteastumine kirja-põllul suudaks ehk lootust Eesti kirjanduse tuleviku peale äratada. — Ma olen päris tusane selle üle, et Sinu sulest viimasel ajal midagi ilmunud ei ole. Sul on ju, minu teada, mitme aasta kirjatööd tagavaral. Mispärast ei anna Sa neid trükki?» (KM KO, fond 129. M. 3: 10).

Siin on riivatud ühe eluloo mõningaid külgi, milles on andumust ja kaasaegsust loovale tegevusele teadmisega, et sellest saavad ka järel-tulevad põlvad.

EDUARD LAUGASTE